

Sydslesvigdansk – En strukturel analyse ud fra et dialektologisk perspektiv

Sabrina Goll
Europa-Universität Flensburg

Sydslesvig, den nordligste del af Slesvig-Holsten, er præget af flersprogethed og kontakt mellem forskellige sproglige varieteter. Ud over standardtysk, nordtysk, nedertysk og frisisk tales også dansk – både standarddansk (og tidligere sønderjysk) samt kontaktvarietet sydslesvigdansk, som bruges af medlemmer af det danske mindretal. Sproget hos alle talere af sydslesvigdansk (som primært tilegner sig tysk som L1 og dansk som tidligt L2) er karakteriseret ved flersprogethed samt det sydslesvigdanske sprogs strukturelle særegenheder, og afspejler den komplekse situation der er forårsaget af en langvarig sprogkontaktsituation.

I forbindelse med min ph.d.-afhandling (Goll u.u.) er der for første gang blevet indsamlet et materiale som grundlag for forskning, som er repræsentativt for den sydslesvigsdanske sproggruppe (to undersøgelsesrunder med henholdsvis 144 og 100 deltagere). Med udgangspunkt i et spørgeskema om forventede (morfo-)syntaktiske strukturer blev der indhentet indirekte sprogdata, som viser, hvilke strukturer deltagerne forventer, at (andre) talere af sydslesvigdansk producerer.

Denne artikel belyser, hvordan denne unikke sprogkontaktsituation kræver en modificering af den dialektologiske metode, og hvordan diasystematisk konstruktionsgrammatik kan anvendes som et værktøj til at modellere flersproget sprogviden med en præference for fælles sproglige varianter.

Det danske mindretal og sprogbrugen

Sydslesvig, på tysk også kaldt *Landesteil Schleswig*, er området mellem den dansk-tyske grænse og floden Ejderen/Kielerkanalen (Kühl 2008: 28; Pedersen 2006: 324). Tidligere var Sydslesvig en del af Hertugdømmet Slesvig, men med grænsedragningen i 1920 blev det opdelt i Nordslesvig (Danmark) og Sydslesvig (Tyskland). Dette resulterede i dannelsen af to nationale mindretal på begge sider af grænsen (Kühl 2014: 44). Området har historisk set altid været præget af sproglig og national mangfoldighed uden en 1:1-overensstemmelse mellem nationalitet og sprogbrug (Fredsted 1999: 56, 2000: 135, 2016: 437). Samtidig har der altid været en fredelig sameksistens mellem mindretal og flertalsbefolkning siden 1920 (Fredsted 2016: 439).

Efter 1920 blev der etableret mange danske institutioner, herunder de mest kendte *Sydslesvigsk Forening* (SSF), *Dansk Skoleforening for Sydslesvig e. V.* og *Sydslesvigsk Vælgerforening*. I dag udgør det danske mindretal ca. 50.000 medlemmer, hvoraf de fleste ikke er tilvandrede, men traditionelt har boet i Sydslesvig. Det svarer til ca. 10 % af Sydslesvigs befolkning, med centrum i Flensborg, hvor andelen er ca. 20 % (Kühl 2004: 323).

Flertallet af medlemmerne har tysk statsborgerskab (90-95 %; Pedersen 2001a: 269), men siden juli 2018 har det været muligt at søge om dobbelt statsborgerskab (Cirkulæreskrivelse om ændring af cirkulæreskrivelse, nr. 9779 af 14.9.2018 af Udlændinge- og Integrationsministeriet). Mindretallet følger sindelagsprincippet, dvs. tilhørsforholdet defineres ud fra subjektiv identifikation snarere end objektive kriterier (bl.a. Kühl 2004: 328; Pedersen 2001b: 46). Det tyske slogan "Minderheit ist, wer will!" understreger dette perspektiv: "De føler sig danske" (Pedersen 1991: 88).¹ Identifikationen med det danske mindretal bygger således på danske værdier og normer snarere end objek-

¹ Kühl (1994, 2004) tilordner medlemmerne i tre koncentriske kredse med flydende overgange: I kernen er der medlemskabet (*membership*; Kühl 2004: 328) med en total overensstemmelse mellem objektive og subjektive kriterier; personerne har dansk som L1, konsumerer danske medier og føler sig danske. Den anden kreds omkring kernen repræsenterer tilhørsfølelsen (*affiliation*; Kühl 2004: 328), som betyder, at personerne føler sig danske, men deres objektive kriterier er ikke helt synlige. Den yderste kreds står for affinitet (*affinity*; Kühl 2004: 328), hvor personerne har en løs forbindelse med det danske; de føler sig danske, men det er næsten umuligt at identificere objektive kriterier.

tive kriterier såsom sprogbrugen (Pedersen 1991: 88), hvilket medfører, at mindretallets sprogbrug er lige så heterogen som selve gruppen. Kun 20-25 % af medlemmerne taler udelukkende dansk, mens 80 % har danskkundskaber, men primært har tysk som L1 (Kühl 2004: 326). De fleste er successive tosprogede med tysk som L1 og dansk som et (tidligt) L2, tilegnet gennem de danske institutioner; simultan tosprogethed er meget sjælden (Pedersen 2003b: 10 f.).

Der findes en funktionel diglossi (Fredsted 1999: 68; Pedersen 2000: 115), hvor dansk fungerer som *high variety* i de danske institutioner og i den kulturelle offentlighed inden for det danske mindretal (Pedersen 1991: 89 f., 2000: 114, 2003a: 136); det betegnes tit som *institutionssprog* eller *videnskabssprog* (Fredsted 1999: 59 ff.). Tysk anvendes derimod som hjemmesprog, kommunikations- og erfaringsprog. Ifølge det danske mindretals egne skøn bruger 80-90 % tysk som familie- og hverdagssprog (Fredsted 1999: 59).

I de danske institutioner dominerer en dobbelt etsprogethedsnorm (Pedersen 2003b: 14), hvor standarddansk fungerer som instruktionsprog og som normideal, mens uformel mundtlig kommunikation derimod tit foregår på nordtysk (Fredsted 2016: 441; Pedersen 2000: 101). Realiteten er, at der snarere eksisterer en tosprogethedsnorm, der afspejler den sproglige virkelighed (Pedersen 2003b: 22 f.). Funktionsområderne i den sproglige virkelighed er ofte overlappende, og sprogkontaktfænomener som kodeskift er et dagligt fænomen. For eksempel forekommer det, at eleverne taler tysk i institutionelle kontekster, uden at det påvirker deres identifikation som en del af det danske mindretal – og dermed som danske, sydslesvigske eller multikulturelle (Pedersen 2003b: 22 f.).

Sydslesvigdansk som selvstændig varietet

Gennem langvarig sprogkontakt mellem tysk og dansk har der udviklet sig en ny dansk varietet, Sydslesvigdansk (SyD); (bl.a. Braunmüller 1995: 144; Kühl 2008: 48 f., 2015: 247; Pedersen 2003b: 15, 2009: 297). SyD er en kontaktvarietet, der er opstået som følge af tysk indflydelse i den danske mindretalsbefolkning i Sydslesvig og adskiller sig både fra standarddansk og den danske dialekt sønderjysk (Fredsted 2009: 14).

I de seneste årtier er det – i hvert fald inden for forskningen – blevet anerkendt, at SyD ikke er en usystematisk og idiosynkratisk lørnervariet, men en selvstændig varietet af dansk med særlige strukturelle og funktionelle træk (f.eks. Braunmüller 1995: 144; Fredsted 2016: 445; Kühl 2014: 32; Pedersen 2009: 302). Pedersen (2002: 403) skriver: “Dansk som mindretalsandetsprog er også et sprog med en stor sproglig variationsbredde, som er affødt af sprogkontakt, og der har etableret sig en selvstændig varietet, sydslesvigsk”. Men hidtil er SyD kun blevet dokumenteret anekdotisk (Kühl 2015: 247).

Sydslesvigdansk er præget af tre centrale komponenter: (i) de strukturelle sproglige træk, der karakteriserer varieteten; (ii) dens sprogsociale funktion som gruppe- og identifikationssprog; og (iii) den grundlæggende flersprogethed, idet alle talere er (mindst) tosproget dansk-tysk (Goll 2019b, u.u.).

Eksempel: Possessivitet

I forskningslitteraturen findes der flere eksemplariske beskrivelser af de sproglige særtræk, der kendetegner SyD. For at finde ud af, hvilke af disse beskrivelser blot er anekdotiske, og hvilke af disse særtræk faktisk anvendes i sprogbrugen, har jeg gennemgået litteraturen for at finde mulige morfo-syntaktiske beskrivelser. I det følgende fokuseres der udelukkende på, hvordan possessivitet realiseres i SyD, for at konkretisere fremgangsmåden.

Litteraturen beskriver en fra standarddansk afvigende sprogbrug hos talere af sydslesvigdansk, når de vil markere possessivitet. Hvor standarddansk bruger en klitisk konstruktion med *-s*, skrives der, at i SyD bruges en analytisk form med *af* eller *fra* (Kühl 2008: 161 ff.): Hvor det på standarddansk hedder *min mors bil*, kan man på SyD godt sige *bilen af/fra min mor*.

I litteraturen beskrives dette sydslesvigdanske træk som en transfer fra tysk. På tysk anvendes nemlig en præpositionskonstruktion med *von* ‘fra/af’ i uformelt sprog, som i *das Auto von meiner Mutter* ‘min mors bil’. Her står ejeren *meine Mutter* ‘min mor’ i dativ, genstanden *das Auto* ‘bilen’ står i nominativ, og præpositionen *von* ‘fra/af’ markerer tilhørsforholdet.

Diasystematisk konstruktionsgrammatik (DCxG)

For at undersøge SyD ud fra et sociokognitivt realistisk perspektiv – og ikke et normativt perspektiv – anvendes den diasystematiske konstruktionsgrammatik (DCxG), jævnfør Höder (2012, 2014, 2016b, 2018, 2019b). Denne tilgang muliggør en kognitiv realistisk beskrivelse af sprogviden og integrerer den sociale komponent, der er unik for SyD, nemlig at alle sprogbrugere er (mindst) tosprogede. Flersprogethed er en central del i denne model, idet det ikke betragtes som anomali, men som en grundlæggende egenskab ved alle sprogbrugere generelt. Dermed tilbyder DCxG en ny fortolkningsmulighed for de standardafvigende træk i SyD og fungerer som et værktøj til at modellere det flersprogede system hos sydslesvigdanskstalerne (Goll u.u.).

Traditionel sprogkontaktforskning går ud fra, at sproglig viden er kognitivt repræsenteret i form af separate sprogsystemer, et for hvert sprog (bl.a. Höder et al. 2021: 311), hvori transfer fra det ene sprog til det andet sprog (også interferenser etc.; altså en overførelse fra sprogstrukturer fra L1 til L2) finder sted, når en monolingval taler tilegner sig et andet sprog. Disse traditionelle begreber tyder på, at talere tilstræber en L1-sproglig kompetence i deres L2 (Höder et al. 2021: 311). Dette stemmer ikke overens med den sociokognitive realisme (Höder 2019a: 32): DCxG går ud fra, at flersproget sprogviden gemmes kognitivt i ét system, der bygger videre på en talers eksisterende sprogviden, i modsætning til at der opbygges et helt nyt separat system (Höder et al. 2021: 311). Når en sprogbruger modtager nyt sprogligt input, reorganiseres det eksisterende sproglige netværk ("*reorganisation of the learner's overall linguistic knowledge*", Höder et al. 2021: 311, fremhævelse i originalen).

Dette sproglige system består af enkelte konstruktioner (dvs. form-betydnings-par), der er koblet til hinanden (Goldberg 1995: 4, 2006: 1) gennem *inheritance links* 'nedarvningsforbindelser' (Höder 2012: 247), og de danner et stort lingvistisk netværk. En konstruktion er opbygget af en formside og en funktionsside, som er symbolsk forbundet (Ziem & Lasch 2013: 14). Form omfatter bl.a. fonologiske, morfologiske og syntaktiske egenskaber ved et sprogligt udtryk, hvorimod funktion dækker bl.a. de leksikalske, sprogsociale og pragmatiske egenskaber.

Konstruktioner findes på alle sproglige niveauer. Goldberg (2006: 18, fremhævelse i originalen) skriver: “**it’s constructions all the way down**”. Konstruktionsgrammatiken har til formål at ophæve den traditionelle adskillelse mellem syntaks, morfologi og leksikon (Höder 2014: 204). Derimod går man ud fra et *skematicitetetskontinuum* (Höder 2019b: 338), som omfatter alle niveauer, herunder syntaks, morfologi, men også fonologi (Höder 2019a: 31, 2019b: 339). Konstruktioner kan således være mere eller mindre skematiske: Hvor den tyske leksikalske konstruktion [*Haus* ‘hus’] er meget konkret, er en syntaktisk konstruktion som V1-ordstilling, dvs. [_{fin1} NP ... {ja/nej-spørgsmål}]², langt mere skematisk, fordi den kan udfyldes efter ønske med forskellige elementer.

Et monolingvalt netværk bliver multilingvalt når sprogbrugeren får input fra et andet sprog. Et multilingvalt konstruktionsnetværk består af (i) ikke-sprogspecifikke konstruktioner, dvs. *diakonstruktioner* (Höder 2019b: 341), og (ii) sprogspecifikke konstruktioner, dvs. *idiokonstruktionen* (Höder 2019b: 341). Dia- og idiokonstruktioner adskiller sig kun i deres pragmatiske funktion (Goll u.u.): Hvor diakonstruktioner bruges uafhængigt af sprog i alle kontekster, er idiokonstruktioner knyttet til de kontekster, hvor et specifikt sprog bliver brugt af et multilingvalt sprogfællesskab.

Modellering af possessivitet i et multilingvalt dansk-tysk konstruktionsnetværk

For at udtrykke possessivitet er der semantisk brug for to komponenter: en ejer (possessor) og noget, der ejes (possessum), der altid er en nominalfrase (NP). Den mest skematiske konstruktion for possessivitet

² Notationen er baseret på Höder (2012: 247 ff., 2019b: 340): Den pragmatiske funktion annoteres i spidse parenteser, {...}, og kan udelades i kontekster, hvor funktionen er defineret og kun formen diskuteres; den leksikalske betydning annoteres i enkelte anførselstegn, f.eks. ‘hus’; firkantede parenteser, altså [...], annoterer konstruktionen i løbende tekst, hvor skematiske komponenter markeres med kapitæler (f.eks. V for verbum eller NP for nominalfrase), leksikalske komponenter med kursiv (f.eks. *Haus*), fonologisk udfyldte komponenter i /.../ og fonetiske former i [...], sænket skrift beskriver elementernes syntaktiske og semantiske funktion og form nærmere (f.eks. _{possessor} betyder at en element fungerer semantisk som en possessor, eller _{fin1} at verbet står i første position i sætningen), et komma adskiller de elementer, der kan stå i vilkårlig rækkefølge.

er dermed en konstruktion, der indeholder en nominalfrase, der udtrykker en possessor, og en nominalfrase, der udtrykker et possessum, i vilkårlig rækkefølge, dvs. [NP_{POSSESSOR}, NP_{POSSESSUM}, ... ⟨possessivitet⟩]. I standarddansk findes der på formsiden to muligheder for at udtrykke possessivitet:

1. Den mest almindelige form er en foranstillet possessor med det efterstillede frasale klitikum *-s* (Höder 2016a: 118) også kaldt *gruppegenitiv* (Hansen & Heltoft 2011: 445 f.). Dette klitikum er ikke et fleksionsmorfem (Christensen & Christensen 2009: 169), da det også kan efterstilles efter en hel nominalfrase. En skematisk konstruktion er så [NP-*s* NP], mens en mere konkret og leksikalsk fyldt konstruktion kunne være [*min mors bil*].
2. I visse kontekster kan possessoren og possessumet adskilles af en præposition (*split possession*; Stolz et al. 2008: 238). Disse præpositionsfraser ([NP_{POSSESSOR} PRÆP NP_{POSSESSUM} ⟨possessivitet⟩]) kan enten realiseres med *til*, *af* eller *på* afhængigt af konteksten, f.eks. ved *kinship* i en frase som *en far til fire børn* (Allan et al. 2006: 440 f.; Stolz et al. 2008: 238).

I tysk er der flere muligheder for at udtrykke possessivitet³:

1. en gammeldags foranstillet genitivform af possessoren ([NP_{POSSESSOR,Gen} NP_{POSSESSUM}]), såsom i *meiner Mutters Auto* ‘min mors bil’ (Duden 2009: 826), der næsten aldrig bliver brugt;
2. en meget frekvent underform heraf er foranstillede *proprier* ([PROP-*s* NP]), som i *Annas Auto* ‘Annas bil’;
3. en skriftsproglig efterstillet genitivform af possessoren ([NP_{POSSESSUM} NP_{POSSESSOR,Gen}]), såsom i *das Auto meiner Mutter* ‘min mors bil’ (Duden 2009: 826 f.);
4. en meget frekvent, kontekstuafhængig præpositionskonstruktion med *von* ‘af/fra’ ([NP_{POSSESSUM,+Art} *von* NP_{POSSESSOR,Dat}]), såsom i *das Auto von meiner Mutter* ‘min mors bil’.

³ I det følgende beskrives kun de varianter, der er relevante for denne artikel, og i samme rækkefølge som i Duden (2009: 826 f.). Se Goll (u.u.) for en yderligere diskussion.

En tilnærmelse til de tosprogede sydslesvigeres multilingvale sprogviden kan opnås ved at lægge de to monolingvale konstruktionsnetværk oven på hinanden, sammenligne dem og forenkle – gennem *interlingval identifikation* – hvor det er muligt og nødvendigt.⁴ Ved at gøre det vises, at der i et multilingvalt dansk-tysk konstruktionsnetværk findes:

1. en frekvent og meget konkret diakonstruktion: Ved *proprier* findes der en fælles konstruktion, nemlig [_{PROP-S} NP], der kan realiseres enten som *Annas Auto* i tyske kontekster eller *Annas bil* i danske kontekster;
2. en skematisk diakonstruktion med en præposition [_{NP_{POSSESSOR}} PRÆP NP_{POSSESSUM}];
3. mange idiokonstruktioner, såsom de tyske varianter i genitiv og den danske -s-klitikum ved lange nominalfraser.

Ved intensiv sprogkontakt og mellem strukturelt beslægtede sprog er *pro-diasystematisk forandring* (bl.a. Höder 2012: 248, 2014: 223) mulig. Dette indebærer en reduktion af sprogspecifikke elementer og en forøgning af diakonstruktioner med færre pragmatiske restriktioner (Höder 2014: 223, 2018: 60). Höder (2021: 21) forklarer dette med sprogbrugernes præference for diakonstruktioner frem for idiokonstruktioner, hvormed den multilingvale sprogbrugers byrde formindskes (Höder 2012: 248). Ved hjælp af *interlingval produktivitet* kan et specifikt skema anvendes på et andet sprogligt element (Höder 2019a: 42 f.), således at en *diasystematisk forankret innovation* (Höder 2014: 226, 2018: 59, 2019a: 43 ff.) opstår.

I et dansk-tysk konstruktionsnetværk, hvor tysk er L1 (og hvor sprogbrugerne modtager mest input), mens dansk tilegnes senere, betyder præferencen for diakonstruktioner, at hypotesen er, at sprogbrugere forventer:

⁴ Her er en forenklet modellering af de forskellige konstruktionsnetværk. For en yderligere fremstilling se Goll (u.u.).

- i. en standarddansk og standardtysk korrekt form [PROP-S NP] ved proprier;
- ii. en form af [NP_{POSSESSOR} PRÆP NP_{POSSESSUM}] som mulighed til at udtrykke possessivitet, som frekvent tysk form, uden kontekstafhængig restriktion i dansk, da sprogbrugerne ikke er bevidste om denne restriktion i tysk.

Metode

For at undersøge, hvilke stereotypiske sydslesvigdanske træk der anvendes af sprogbrugerne, blev der gennemført en spørgeskemaundersøgelse med 22 morfosyntaktiske variable, hver med 1-4 spørgsmål (dvs. i alt 56 spørgsmål). De undersøgte spørgsmål blev fordelt på to spørgeskemaer med 28 spørgsmål hver. Undersøgelsen er baseret på en dialektologisk metode, der også er anvendt i de to tyske dialektstudier *Syntax hessischer Dialekte* (SyHD; Fleischer et al. 2015) og *Plattdüütsch hüüt* (Elmentaler 2012).⁵ For at gøre metoden anvendelig i denne sammenhæng er det nødvendigt at modificere den, så den passer til de unikke sprogsociale forudsætninger i Sydslesvig. De tre modifikationer vedrører (i) deltagernes profil, (ii) det sproglige stimulus og (iii) varietetens betegnelse.

Med hensyn til deltagernes profil benytter SyHD og *Plattdüütsch hüüt* sig af en modificeret version af teorien om de prototypiske NORM (“nonmobile, older, rural males.”, Chambers & Trudgill 1998: 29), dvs. ikke-mobile, ældre mænd, der bor på landet. De to projekter fokuserer dog ikke på køn, men derimod på alder, tilknytning til bopæl, landlig bopæl og erhverv. Den sydslesvigdanske sproggruppe kendetegnes imidlertid ved to andre væsentlige kriterier: Informanterne skal være (i) medlemmer af det danske mindretal, og (ii) tosprogede i dansk og tysk. Da (i) ifølge sindelagsprincippet er et subjektivt forhold, er det ikke muligt at spørge direkte til dette. Derfor operationaliseres kriteriet således, at deltagerne som minimum skal være født og opvokset i Sydslesvig (hvilket svarer til kriterierne om bopæl og tilknytning til bopæl), have gået på mindretallets skoler og helst også være medlem af mindst én af de danske foreninger (for yderligere diskussion om dette, se Goll 2019a).

⁵ For en diskussion om, hvorfor SyD overhovedet kan anses som basisdialekt i et dialekt-standardkontinuum, se Goll (2019a, u.u.).

Den sproglige stimulus i spørgeskemaerne i de nævnte tyske studier er ofte sådan, at store dele af spørgeskemaerne bliver dialektaliseret, dvs. omskrevet på dialekt, for at sikre, at deltagerne får det input, der bliver spurgt efter, og for at aktivere deres dialektale viden. I forhold til SyD kan der dog ikke spørges direkte på SyD, da det endnu ikke er blevet undersøgt, hvilke sproglige strukturer der egentlig kendetegner SyD. Desuden kan der ikke spørges på standarddansk, da det ville aktivere deres standardnære viden. Derimod spørges der på nordtysk som en slags metasprog.

Til sidst er der spørgsmålet om varietetens betegnelse. I de nævnte studier bliver deltagerne spurgt, hvad de selv ville bruge i deres dialekt (f.eks. “Bitte kreuzen Sie die Sätze an, die Sie in Ihrem Platt sagen können”, dvs. ‘Afkryds venligst de sætninger, som man kan sige på din dialekt’; Elmentaler 2012: 142). I sammenhæng med SyD er der to problemer med denne formulering:

For det første er det ikke muligt at nævne SyD eksplicit. Hvorimod der i de nævnte studier spørges om, hvad en sprogbruger ville sige i sin egen dialekt, er det ikke muligt at spørge, hvad en sprogbruger ville sige på SyD. Det skyldes, at SyD ikke er en anerkendt sproglig varietet blandt dets brugere. Selvom sprogbrugerne for det meste er klar over, at deres dansk adskiller sig fra standarddansk, kan de ikke (alle) sætte navn på varieteten på grund af det normative pres og det negative syn på SyD. Ofte siger de selv, at det er “dårligt dansk”, “forkert dansk” eller bare “ungdomssprog” (bl.a. Fredsted 2000: 143; Goll 2019a; Goll & Höder 2022; Kühl 2015: 249).

For det andet bliver der traditionelt spurgt efter sprogbrugernes individuelle dialektbrug. Dog forventes det, at personer der taler SyD, ville svare så standarddansk som muligt, hvis man spurgte efter, hvad de selv ville sige. De kan tit skifte mellem standardnært dansk og SyD. I de danske institutioner bliver sydslesvigdanske særtræk ofte markeret som fejl, sanktioneret og korrigeret til standarddansk (Goll 2019a: 94). Derfor må man forvente, at deltagerne ville svare så standardnært som muligt, når man spørger, hvad de selv ville sige.

For at undgå de to store problemer, bliver der spurgt efter, hvad deltagerne selv ville forvente af en anden sydslesviger. Alle spørgsmål i spørgeskemaet er konstrueret på den måde, at de begynder med en

indledende kontekst, som deltageren er en del af (f.eks. “Du er sammen med din ven.”), men de skal svare ud fra den andens perspektiv for at få så sydslesvigdanske varianter som muligt. Figur 1 viser et item til possessivitet med proprium som possessor (*Peter*) og et possessum (*hus*).

3. Sie gehen zusammen mit Ihrem Bekannten Karl in der Nachbarschaft spazieren. An einem neuen Haus bleiben Sie stehen und fragen verwundert, ob das Haus Ihrem Freund Hans gehört. Karl verneint:

→ Bitte ergänzen Sie die untenstehende Äußerung so, wie Sie es von einem Südschleswiger erwarten würden. Verwenden Sie dabei bitte die folgenden beiden Wörter (Reihenfolge egal):

hus
Peter

Nej, det er _____.

Figur 1. *Puzzle*-opgave med proprium som possessor⁶

Derfor vedrører svarene ikke sprogbrugerens eget sprog, men forventningen om sprogbrugen i Sydslesvig (Goll 2019a).

Resultater

Her præsenteres to eksempler, der viser de konkrete svar fra deltagerne, og de illustrerer dermed undersøgelsens resultater. I det første eksempel, *Puzzle*-opgave med proprium som possessor, blev deltagerne bedt om at angive, hvilken form de ville forvente, at en sydslesvigdansk taler ville anvende, når possessoren er *Peter* og possessumet er *hus*. I det andet eksempel skulle deltagerne angive den forventede form, når possessoren udgøres af en længere nominalfrase, nemlig *min far*; possessumet er *ur*. De indsamlede svar er præsenteret i tabel 1:

⁶ På dansk lyder denne opgave således: *Du er på gåtur sammen med din bekendte Karl i nabolaget. Ved et nyt hus stopper du op og spørger undrende, om dette hus tilhører jeres ven Hans. Karl benægter: [...] Venligst fuldfør den nedenstående udtalelse, som du ville forvente fra en Sydslesviger. Brug venligst de følgende to ord (rækkefølgen er ligegyldig): [...].*

	<i>Puzzle</i> -opgave med proprium som possessor <i>Peter, hus</i>		<i>Puzzle</i> -opgave med længere nominalfrase som possessor <i>min far, ur</i>	
	<i>n</i>	procent	<i>n</i>	procent
-s-klitikum	121	84,0 %	69	69,0 %
<i>fra</i> -konstruktion	2	1,4 %	8	8,0 %
<i>af</i> -konstruktion	0	0,0 %	7	7,0 %
andet	20	13,9 %	15	15,0 %
n/a	1	0,7 %	1	1,0 %
	144	100,0 %	100	100,0 %

Tabel 1. Resultater til *Puzzle*-opgave med proprium som possessor og *Puzzle*-opgave med længere nominalfrase

Når possessoren er et proprium, producerer 84 % ($n=121$) af deltagerne den i standarddansk korrekte form *Peters hus* som mest forventede form; kun 1,4 % ($n=2$) producerer den potentielle, diasystematisk forankrede innovation *huset fra Peter*. Der er 13,9 % ($n=20$) der svarer noget helt andet, og 0,7 % ($n=1$) der svarer slet ikke. Når possessoren er *min far*, producerer 69 % ($n=69$) af deltagerne den i standarddansk korrekte form *min fars ur*, mens 8 % ($n=8$) skriver *uret fra min* og 7 % ($n=7$) skriver *uret af min far* som mest forventede form. Der er 15 % ($n=15$) af deltagerne, der svarer noget helt andet; 1 % ($n=1$) svarer slet ikke.

Resultaterne viser, at deltagerne typisk forventer de standarddanske varianter, når possessoren er et proprium end når possessoren er en længere nominalfrase. Når der sammenlignes -s-varianten med *fra*-/*af*-varianten ($n=121$ og $n=2$ ved *Puzzle*-opgaven med proprium som possessor vs. $n=69$ og $n=15$ ved *Puzzle*-opgaven med længere nominalfrase), findes der en høj signifikant sammenhæng mellem valg af varianten og item ($\chi^2(1)=17,44$, $p<0,001$, $\alpha=0,001^7$).

⁷ Chi-kvadrat-test (χ^2 -test) efter Döring & Bortz (2016: 239). Som hos Levshina (2015: 12 f.) er signifikansniveauet sat ved $\alpha=0,001$ („høj signifikant“), frihedsgrader står i parentes.

Det tyder på, at deltagerne hovedsageligt forventer standarddanske varianter ved *proprier* og *standarddivergente* (men *diasystematisk plausible*) former, når *possessoren* ikke er et *proprium*. Derfor kan der argumenteres for, at når der findes en konkret *diakonstruktion* (altså her en fælles konstruktion [*PROP-s NP*]), *produceres den*; hvorimod når der findes en *diakonstruktion* på et mere skematisk niveau, dvs. [*NP_{POS-SESSOR} PRÆP NP_{POSSESSUM}*], er der en mulighed for en *diasystematisk forankret innovation*, der bliver høj signifikant hyppigere brugt, end når der findes en *diakonstruktion* på konkret niveau.

Desuden viser dette data også, at sydslesvigerne ikke bare *usystematisk* overfører den tyske konstruktion og bare f.eks. skriver *huset fra Peter*, men præfererer den standarddanske variant. Det viser også, at den standarddanske variant også præfereres ved længere *possessorer*, men hvis det bliver *produceret standarddivergent*, så er det en variant, der kan fortolkes som *kognitivt plausibel*.⁸

Konklusion

Denne undersøgelse har ikke blot bidraget med konkrete resultater vedrørende den sydslesvigdanske sprogbrug, men også frembragt vigtige indsigter i metodiske og teoretiske aspekter af sprogkontaktforskningen.

For det første viser den gennemførte modifikation af den dialektologiske metode, hvor det at spørge efter forventede varianter uden at nævne varieteten eksplicit, resulterer i *plausible* og *nuancerede data*, som ikke nødvendigvis fører til for stereotypiske sydslesvigdanske eller for standarddanske svar. Denne tilgang åbner op for brugen af metoden i kontekster, hvor *stigmatiserede varieteter* er i spil, f.eks. ved *multietnolektforskningen*.

For det andet viser modelleringen med DCxG, at det er muligt at konstruere *flersprogede netværk*, der tager højde for realistisk sprogbrug, hvilket giver indsigt i *diasystematisk forankrede innovationer*, såsom *af/fra*-konstruktioner. Dette perspektiv kan anvendes bredt,

⁸ I kategorien “*andet*” er der former som f.eks. varianter uden *possessumet*, såsom *det er min fars* eller med *possessivt pronomen* som *hans ur*. Der findes kun en enkelt person, der *producerer* en anden mulig *diasystematisk plausibel variant*, nemlig *uret min fars*, der kan interpreteres som en *realisering af genitiv-konstruktionen* som *diakonstruktion*. For en yderligere diskussion se Goll (u.u.).

både i flersprogede kontekster og i studier af sproglige varieteter generelt, og det har også betydelig relevans for sprogtilgnelsesprocesser.

Endelig understøtter mine data den internationale teori inden for sprogkontaktforskning, der hævder, at sprogbrugere ikke bearbejder deres sprog kognitivt i adskilte systemer, men snarere i ét samlet system. Dette system indeholder både ikke-sprogspecifikke strukturer og strukturer, der er fælles for de sprog, en sprogbruger taler – med en empirisk bekræftet præference for ikke-sprogspecifikke konstruktioner.

Litteratur

- Allan, Robin, Philip Holmes & Tom Lundskær-Nielsen (2006). *Danish: A comprehensive grammar*. London: Routledge.
- Braunmüller, Kurt (1995). Südschleswigdänisch – eine Mischsprache? I Kurt Braunmüller (red.), *Beiträge zur skandinavistischen Linguistik* (s. 144-153). Oslo: Novus Forlag.
- Chambers, Jack & Peter Trudgill. 1998. *Dialectology*. (2.udgave). Cambridge: Cambridge University Press.
- Christensen, Robert Z. & Lisa Christensen (2009). *Dansk grammatik*. (2.udgave). Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Döring, Nicola & Jürgen Bortz (2016). *Forschungsmethoden und Evaluation in den Sozial- und Humanwissenschaften* (Springer-Lehrbuch). (5.udgave). Berlin, Heidelberg: Springer.
- Duden (2009). *Duden - Die Grammatik: Unentbehrlich für richtiges Deutsch* (4). (8.udgave). Berlin: Dudenverlag.
- Elmentaler, Michael (2012). Plattdüütsch hüüt: Erhebungen zur niederdeutschen Syntax in Schleswig-Holstein. I Robert Langhanke, Kristian Berg, Michael Elmentaler & Jörg Peters (red.), *Niederdeutsche Syntax* (Germanistische Linguistik 220) (s. 137-156). Hildesheim: Olms.
- Fleischer, Jürg, Alexandra N. Lenz & Helmut Weiß (2015). Syntax hessischer Dialekte (SyHD). I Roland Kehrein, Alfred Lameli & Stefan Rabanus (red.), *Regionale Variation des Deutschen: Projekte und Perspektiven* (s. 261-287). Berlin, Boston: de Gruyter.
- Fredsted, Elin (1999). Minoritätssprache als Gruppen- und Identifikationssprache. *Zeitschrift für Fremdsprachenforschung* 10(1), 53-72.
- Fredsted, Elin (2000). Hvordan gør sprogkontakt sig gældende i en sprogkontaktzone? I E.H Jahr (red.), *Språkkontakt - Innverknaden frå nedertysk på andre nordeuropeiska språk* (s. 131-149). København: Nordisk Ministerråd.

- Fredsted, Elin (2009). Sprachen und Kulturen in Kontakt – deutsche und dänische Minderheiten in Sønderjylland/Schlewig. I Christel Stolz (red.), *Neben Deutsch: Die autochthonen Minderheiten- und Regionalsprachen Deutschlands* (Diversitas linguarum 23) (s. 1-23). Bochum: Universitätsverlag Dr. N. Brockmeyer.
- Fredsted, Elin (2016). Language contact in the German-Danish border area in the twenty-first century: Multilingualism at the interface between oral and written language use. *STUF Language Typology and Universals* 69(3), 437-465.
- Goldberg, Adele E. (1995). *Constructions: A Construction Grammar Approach to Argument Structure* (Cognitive theory of language and culture). Chicago: University of Chicago Press.
- Goldberg, Adele E. (2006). *Constructions at work: The nature of generalization in language*. Oxford: Oxford University Press.
- Goll, Sabrina (2019a). Dialektologische Methoden in einer Grenzregion: Südschleswigdänisch in Schleswig-Holstein. I Nicole Palliwoda, Verena Sauer & Stephanie Sauermilch (red.), *Politische Grenzen – Sprachliche Grenzen?: Dialektgeographische und wahrnehmungsdialektologische Perspektiven im deutschsprachigen Raum* (Linguistik – Impulse & Tendenzen 83) (s. 77-98). Berlin, Boston: de Gruyter.
- Goll, Sabrina (2019b). *Südschleswigdänisch – Probleme einer varietätentypologischen Einordnung* (Kieler Arbeiten zur skandinavistischen Linguistik). Kiel.
- Goll, Sabrina (u.u.). Südschleswigdänisch – Eine strukturelle Bestandsaufnahme aus dialektologischer Perspektive. Dissertation. Kiel: Universitätsverlag Kiel.
- Goll, Sabrina & Steffen Höder (2022). Stolz und Vorurteil: Zwischen Minderheitenpolitik, divergierenden Einstellungen und tatsächlichem dänischem Sprachgebrauch in Südschleswig. I Elmar Eggert & Benjamin Peter (red.), *Kultur(en) der regionalen Mehrsprachigkeit/Culture(s) du plurilinguisme régional/Cultura(s) del plurilingüismo regional: Kontrastive Betrachtung und Methoden ihrer Untersuchung und Bewertung* (Sprache - Identität - Kultur 23) (s. 399-418). Berlin: Peter Lang.
- Hansen, Erik & Lars Heltoft (2011). *Grammatik over det danske sprog: Bd. 2: Syntaktiske og semantiske helheder* (2). Kopenhagen, Odense: Det Danske Sprog- og Litteraturselskab; Syddansk Universitetsforlag.
- Höder, Steffen (2012). Multilingual constructions: a diasystematic approach to common structures. I Kurt Braunmüller & Christoph Gabriel (red.), *Multilingual individuals and multilingual societies* (Hamburg studies on multilingualism 13) (s. 241-257). Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Höder, Steffen (2014). Phonological elements and Diasystematic Construction Grammar. *Constructions and Frames* 6, 202-231.
- Höder, Steffen (2016a). Niederdeutsch und Nordeuropa: Eine Annäherung an grammatische Arealität im Norden Europas. *Niederdeutsches Jahrbuch* 139, 103-129.
- Höder, Steffen (2016b). Niederdeutsche Form, unspezifische Struktur: Diasystematische Konstruktionen in der deutsch-dänischen Kontaktzone. I Helmut Spiekermann, Line-Marie Hohenstein, Stephanie Sauermilch & Kathrin Weber

- (red.), *Niederdeutsch: Grenzen, Strukturen, Variation* (Niederdeutsche Studien 58). Wien, Köln, Weimar: Böhlau.
- Höder, Steffen (2018). Grammar is community-specific: Background and basic concepts of Diasystematic Construction Grammar. I Hans C. Boas & Steffen Höder (red.), *Constructions in Contact: Constructional perspectives on contact phenomena in Germanic languages* (Constructional Approaches to Language 24) (s. 37-70). Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Höder, Steffen (2019a). Mehrsprachige Äußerungen aus dem Blickwinkel der Diasystematischen Konstruktionsgrammatik: eine Annäherung. *Osnabrücker Beiträge zur Sprachtheorie* 94, 27-50.
- Höder, Steffen (2019b). Phonological schematicity in multilingual constructions: a diasystematic perspective on lexical form. *Word Structure* 12, 334-352.
- Höder, Steffen (2021). Grammatical arealisms across the Danish-German border from a constructional perspective. I Christian Zimmer (red.), *German(ic) in language contact: Grammatical and sociolinguistic dynamics* (Language variation 5) (s. 11-42). Berlin: Language science press.
- Höder, Steffen, Julia Prentice & Sofia Tingsell (2021). Additional language acquisition as emerging multilingualism: A Construction Grammar approach. I Hans C. Boas & Steffen Höder (red.), *Constructions in contact 2: Language change, multilingual practices, and additional language acquisition* (Constructional Approaches to Language 30) (s. 309-337). Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Kühl, Jørgen (1994). Dansk identitet i Sydslesvig. I Institut for grænseregionsforskning (red.), *National identitet: Fem foredrag om dansk og tysk identitetsfølelse i grænselandet* (s. 50-67). Aabenraa: Institut for grænseregionsforskning.
- Kühl, Jørgen (2004). Nationale Identität und kulturelles Gedächtnis: Die dänische Minderheit in Schleswig-Holstein. I Bea Lundt (red.), *Nordlichter: Geschichtsbewußtsein und Geschichtsmymen nördlich der Elbe* (Beiträge zur Geschichtskultur 27) (s. 321-339). Köln: Böhlau.
- Kühl, Karoline H. (2008). *Bilingualer Sprachgebrauch bei Jugendlichen im deutsch-dänischen Grenzland* (Schriftenreihe Philologia 127). Hamburg: Kovač.
- Kühl, Karoline H. (2014). Danske aflæggere i Nordeuropa: færødisk, sydslesvigdansk og bokmål. *Danske Talesprog* 14, 29-54.
- Kühl, Karoline H. (2015). South Schleswig Danish: Caught between privileges and disregard. I Rudolf Muhr & Dawn Marley (red.), *Pluricentric Languages: New Perspectives in Theory and Description* (Oesterreichisches Deutsch – Sprache der Gegenwart) (s. 243-256). Wien: Peter Lang.
- Levshina, Natalia (2015). *How to do linguistics with R: Data exploration and statistical analysis*. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Pedersen, Karen M. (1991). Dansk i Sydslesvig – førstesprog, andetsprog og fremmedsprog. I J. N. Jørgensen (red.), *Det Danske sprogs status år 2001* (Københavnstudier i tosprogethed 14) (s. 77-106). København: Danmarks lærerhjskole Institut for dansk sprog og litteratur.

- Pedersen, Karen M. (2000). Dansk i Sydslesvig – Funktion, status og sprogpolitik. I Anne Holmen & J. N. Jørgensen (red.), *Sprogs status i Danmark i år 2011* (Københavnstudier i tосprogethed 32) (s. 91-127). København: Danmarks pædagogiske Universitet.
- Pedersen, Karen M. (2001a). Dansk som mindretalsandetsprog i Sydslesvig. I Peter Widell & Mette Kunøe (red.), *8. Møde om Udforskningen af Dansk Sprog: Aarhus Universitet, 12.-13. oktober 2000* (s. 269-278). Aarhus: Institut for Nordisk Sprog og Litteratur Aarhus Universitet.
- Pedersen, Karen M. (2001b). Danske med dansk som andetsprog. *Sprogforum* 19, 46-52.
- Pedersen, Karen M. (2002). Et nordisk sprog som mindretalsandetsprog. I Auður Hauksdóttir, Birna Arnbjörnsdóttir, María Garðarsdóttir & Sigríður Þorvaldsdóttir (red.), *Forskning i nordiske sprog som andet- og fremmedsprog: Rapport fra konference i Reykjavík 23.-25. maj 2001* (s. 399-411). Reykjavík: Háskóli Íslands Háskólaútgáfan.
- Pedersen, Karen M. (2003a). Border-region Danish. *International Journal of the Sociology of Language* 2003(159), 127-138.
- Pedersen, Karen M. (2003b). Et nordisk sprog uden for Norden – dansk i Sydslesvig. *Sprog i Norden: Årsskrift for Nordisk språkråd og språknemndene i Norden* 2003, 7-25.
- Pedersen, Karen M. (2006). Sprogbrug og sprogsyn hos flertal og mindretal i den dansk-tyske grænseregion. I Henrik Lorentzen & Lars Trap-Jensen (red.), *Nordiska Studier i Leksikografi 8: Rapport fra konference om leksikografi i Norden, Sønderborg 24.-28. maj 2005* (Skrifter udgivet af Nordisk Forening for Leksikografi 9) (s. 323-345). København: Det Danske Sprog- og Litteraturselskab.
- Pedersen, Karen M. (2009). South Schleswig Danish – a border-regional minority language. I Alexandra N. Lenz, Charlotte S. Gooskens & Siemon Reker (red.), *Low Saxon dialects across borders: Niedersächsische Dialekte über Grenzen hinweg* (Zeitschrift für Dialektologie und Linguistik. Beihefte 138) (s. 297-316). Stuttgart: Steiner.
- Stolz, Thomas, Sonja Kettler, Cornelia Stroh & Aina Urdze (2008). *Split Possession: An areal-linguistic study of the alienability correlation and related phenomena in the languages of Europe* (101). Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Ziem, Alexander & Alexander Lasch (2013). *Konstruktionsgrammatik: Konzepte und Grundlagen gebrauchsbasierter Ansätze* (Germanistische Arbeitshefte 44). Berlin, Boston: de Gruyter.